

2. Post dies plusculos ibidem dissignatum scelestum ac nefarium facinus memini, sed ut vos etiam legatis, ad librum profero. Dominus aedium habebat juvenem filium probe litteratum atque ob id consequenter pietate modestia praecipuum, quem tibi quoque
 5 provenisse cuperes vel talem. Hujus matre multo ante defuncta rursus matrimonium sibi reparaverat ductaque alia filium procreaverat alium, qui adaeque jam duodecimum annum aetatis supergressus erat. Sed noverca forma magis quam moribus in domo mariti praepollens, seu naturaliter impudica seu fato ad extremum
 10 impulsa flagitium, oculos ad privignum adjecit. Jam ergo, lector optime, scito te tragoediam, non fabulam legere et a socco ad coturnum ascendere.

Sed mulier illa, quamdiu primis elementis Cupido parvulus nutriebatur, imbecillis adhuc ejus viribus facile ruborem tenuem
 15 deprimens silentio resistebat. At ubi completis igne vesano totis praecordiis inmodice bacchatus Amor exaestuabat, saevienti deo jam succubuit, et languore simulato vulnus animi mentitur in corporis valetudine. Jam cetera salutis vultusque detrimenta et aegris et amantibus examussim convenire nemo qui nesciat: pallor
 20 deformis, marcentes oculi, lassa genua, quies turbida et suspiritus cruciatus tarditate vehementior. Crederes et illam fluctuare tantum vaporibus febrium, nisi quod et flebat. Heus medicorum ignarae mentes, quid venae pulsus, quid coloris intemperantia, quid fatigatus anhelitus et utrimqueseCUS jactatae crebriter laterum
 25 mutuae vicissitudines! Dii boni, quam facilis licet non artifici medico cuivis, tamen docto Veneriae cupidinis comprehensio, cum videas aliquem sine corporis calore flagrantem!

3. Ergo igitur impatientia furoris altius agitata diutinum rupit silentium et ad se vocari praecipit filium — quod nomen in eo, si
 30 posset, ne ruboris admoneretur, libenter eraderet. Nec adulescens

aegrae parentis moratus imperium, senili tristitie striatam gerens frontem, cubiculum petit, uxori patris matrique fratris utcumque debitum sistens obsequium. Sed illa cruciabili silentio diutissime fatigata et ut in quodam vado dubitationis haerens omne verbum,
 35 quod praesenti sermoni putabat aptissimum, rursus improbens nutante etiam nunc pudore, unde potissimum caperet exordium, decunctatur. At juvenis nihil etiam tunc sequius suspicatus summisso vultu rogat ultro praesentis causas aegritudinis. Tunc illa nacta solitudinis damnosam occasionem prorumpit in audaciam et
 40 ubertim adlacrimans laciniaque contegens faciem voce trepida sic eum breviter adfatur:

“Causa omnis et origo praesentis doloris sed etiam medela ipsa et salus unica mihi tute ipse es. Isti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi praecordia meis medullis acerrimum commovent
 45 incendium. Ergo miserere tua causa pereuntis, nec te religio patris omnino deterreat, cui morituram prorsus servabis uxorem. Illius enim recognoscens imaginem in tua facie merito te diligo. Habes solitudinis plenam fiduciam, habes capax necessarii facinoris otium. Nam quod nemo novit, paene non fit.”

50 4. Repentino malo perturbatus adulescens, quamquam tale facinus protinus exhorruisset, non tamen negationis intempestiva severitate putavit exasperandum, sed caetae promissionis dilatione leniendum. Ergo prolixè pollicetur et bonum caperet animum refectionique se ac saluti redderet impendio suadet, donec patris
 55 aliqua profectione liberum voluptati concederetur spatium, statimque se refert a noxio conspectu novercae. Et tam magnam domus cladem ratus indigere consilio pleniore ad quendam compertae gravitatis educatorem senem protinus refert. Nec quicquam diutina deliberatione tam salubre visum quam fuga celeri
 60 procellam fortunae saevientis evadere. Sed impatiens vel exiguae

dilationis mulier ficta qualibet causa confestim marito miris
 persuadet artibus ad longissime dissitas festinare villulas. Quo facto
 maturae spei vesania praeceps promissae libidinis flagitat
 vadimonium. Sed juvenis, modo istud modo aliud causae faciens,
 65 exsecrabilem frustratur ejus conspectum, quoad illa, nuntiorum
 varietate pollicitationem sibi denegatam manifesto perspiciens,
 mobilitate lubrica nefarium amorem ad longe deterius transtulisset
 odium. Et adsumpto statim nequissimo et ad omne facinus
 emancipato quodam dotali servulo perfidiae suae consilia
 70 communicat; nec quicquam melius videtur quam vita miserum
 privare juvenem. Ergo missus continuo furcifer venenum praesen-
 tarium comparat idque vino diligenter dilutum insontis privigni
 praeparat exitio.

5. Ac dum de oblationis opportunitate secum noxii deliberant
 75 homines, forte fortuna puer ille junior, proprius pessimae feminae
 filius, post matutinum laborem studiorum domum se recipiens,
 prandio jam capto sitiens repertum vini poculum, in quo venenum
 latebat inclusum, nescius fraudis occultae continuo perduxit haustu.
 Atque ubi fratri suo paratam mortem ebibit, exanimis terrae
 80 procumbit, ilicoque repentina pueri pernicie paedagogus commotus
 ululabili clamore matrem totamque ciet familiam. Jamque cognito
 casu noxiae potionis varie quisque praesentium auctorem insimu-
 labant extremi facinoris.

Sed dira illa femina et malitiae novercalis exemplar unicum non
 85 acerba filii morte, non parricidii conscientia, infortunio domus, non
 luctu mariti vel aerumna funeris commota cladem familiae in
 vindictae compendium traxit, missoque protinus cursore, qui vianti
 marito domus expugnationem nuntiaret, ac mox eodem ocus ab
 itinere regresso personata nimia temeritate insimulat privigni
 90 veneno filium suum interceptum. Et hoc quidem non adeo

mentiebatur, quod jam destinatam juveni mortem praevenisset puer, sed fratrem juniorem fingeat ideo privigni scelere peremptum, quod ejus probrosae libidini, qua se comprimere temptaverat, nolisset succumbere. Nec tam immanibus contenta
 95 mendaciis addebat sibi quoque ob detectum flagitium eundem illum gladium comminari. Tunc infelix duplici filiorum morte percussus magnis aerumnarum procellis aestuat. Nam et juniorem incoram sui funerari videbat et alterum ob incestum parricidiumque capitis scilicet damnatum iri certo sciebat, ad hoc uxoris dilectae nimium
 100 mentitis lamentationibus ad extremum subolis impellebatur odium.

6. Vixdum pompae funebres et sepultura filii fuerant explicatae, et statim ab ipso ejus rogo senex infelix, ora sua recentibus adhuc rigans lacrimis trahensque cinere sordentem canitiem, foro se festinus immittit. Atque ibi tum fletu tum precibus genua etiam
 105 decurionum contingens nescius fraudium pessimae mulieris in exitium reliqui filii plenis operabatur affectibus: illum incestum paterno thalamo, illum parricidam fraterno exitio et in comminata novercae caede sicarium. Tanta denique miseratione tantaque indignatione curiam sed et plebem maerens inflammaverat, ut
 110 remoto judicandi taedio et accusationis manifestis probationibus et responsionis meditatis ambagibus cuncti conclamarint lapidibus obrutum publicum malum publice vindicari.

Magistratus interim metu periculi proprii, ne de parvis indignationis elementis ad exitium disciplinae civitatisque seditio procederet,
 115 partim decuriones deprecari, partim populares compescere, ut rite et more majorum judicio reddito et utrimquesecus allegationibus examinatis civiliter sententia promeretur, nec ad instar barbaricae feritatis vel tyrannicae impotentiae damnaretur aliquis inauditus et in pace placida tam dirum saeculo proderetur exemplum.

120 7. Placuit salubre consilium et ilico jussus praeco pronuntiat, patres
 in curiam convenirent. Quibus protinus dignitatis jure consueta loca
 residentibus rursus praeconis vocatu primus accusator incendit.
 Tunc demum clamatus inducitur etiam reus, et exemplo legis
 Atticae Martiique iudicii causae patronis denuntiat praeco neque
 125 principia dicere neque miserationem commovere.

Haec ad istum modum gesta compluribus mutuo sermocinantibus
 cognovi. Quibus autem verbis accusator urserit, quibus rebus
 diluerit reus ac prorsus orationes altercationesque neque ipse absens
 apud praeseptum scire neque ad vos, quae ignoravi, possum
 130 enuntiare, sed quae plane comperi, ad istas litteras proferam.

Simul enim finita est dicentium contentio, veritatem criminum
 fidemque probationibus certis instrui nec suspicionibus tantam
 conjecturam permitti placuit, atque illum potissimum servum, qui
 solus haec ita gesta esse scire diceretur, sisti modis omnibus
 135 oportere. Nec tantillum cruciarius ille vel fortuna tam magni indicii
 vel confertae conspectu curiae vel certe noxia conscientia sua
 deterritus, quae ipse finxerat, quasi vera adseverare atque adserere
 incipit: quod se vocasset indignatus fastidio novercae juvenis, quod,
 ulciscens injuriam, filii ejus mandaverit necem, quod promisisset
 140 grande silentii praemium, quod recusanti mortem sit comminatus,
 quod venenum sua manu temperatum dandum fratri reddiderit,
 quod ad criminis probationem reservatum poculum neglexisse
 suspicatus sua postremum manu porrexit puero. Haec eximie nimis
 ad veritatis imaginem verberone illo simulata cum trepidatione
 145 proferente finitum est indicium.

8. Nec quisquam decurionum tam aequus remanserat juveni, quin
 eum evidenter noxae compertum insui culleo pronuntiaret. Cum
 jam sententiae pares, cunctorum stilis ad unum sermonem congru-
 entibus, ex more perpetuo in urnam aeream deberent coici, quo

150 semel conditis calculis, jam cum rei fortuna transacto, nihil postea commutari licebat, sed mancipabatur potestas capitis in manum carnificis, unus e curia senior prae ceteris compertae fidei atque auctoritatis praecipuae medicus orificium urnae manu contegens, ne quis mitteret calculum temere, haec ad ordinem pertulit:

155 “Quod aetatis sum, vobis adprobatum me vixisse gaudeo, nec patiar falsis criminibus petito reo manifestum homicidium perpetrari nec vos, qui jure jurando adstricti judicatis, inductos servuli mendacio pejerare. Ipse non possum calcata numinum religione conscientiam meam fallens perperam pronuntiare. Ergo, ut res est, de me cognos-

160 cite.

9. Furcifer iste, venenum praesentarium comparare sollicitus centumque aureos solidos offerens pretium, me non olim convenerat, quod aegroto cuidam dicebat necessarium, qui morbi inextricabilis veterno vehementer implicitus vitae se cruciatui subtrahere gestiret.

165 At ego, perspicuens malum istum verberonem blaterantem atque inconcinne causificantem certusque aliquod moliri flagitium, dedi quidem potionem, dedi; sed futurae quaestioni praecavens non statim pretium, quod offerebatur, accepi, sed “Ne forte aliquis”, inquam, “istorum, quos offers, aureorum nequam vel adulter

170 reperiatur, in hoc ipso sacculo conditos eos anulo tuo praenota, donec altera die nummulario praesente comprobentur”.

Sic inductus signavit pecuniam, quam exinde, ut iste repraesentatus est iudicio, jussi de meis aliquem curriculo taberna promptam adferre et en ecce perlatam coram exhibeo. Videat et suum sigillum

175 recognoscat. Nam quem ad modum ejus veneni frater insimulari potest, quod iste comparaverit?”

10. Ingens exinde verberonem corripit trepidatio et in vicem humani coloris succedit pallor infernus perque universa membra frigidus sudor emanabat: tunc pedes incertis alternationibus commovere,

180 modo hanc, modo illam capitis partem scalpere et ore semiclauso
 balbutiens nescio quas affannas effutire, ut eum nemo prorsus a
 culpa vacuum merito crederet; sed revalescente rursus astutia
 constantissime negare et accersere mendacii non desinit medicum.
 Qui praeter iudicii religionem cum fidem suam coram lacerari
 185 videret, multiplicato studio verberonem illum contendit redarguere,
 donec jussu magistratum ministeria publica contrectatis
 nequissimi servi manibus anulum ferreum deprehensum cum signo
 sacculi conferunt, quae comparatio praecedentem roboravit
 suspicionem. Nec rota vel eculeus more Graecorum tormentis ejus
 190 apparata jam deerant, sed offirmatus mira praesumptione nullis
 verberibus ac ne ipso quidem succumbit igni.

11. Tunc medicus: “Non patiar” inquit “hercules, non patiar vel
 contra fas de innocente isto juvene supplicium vos sumere vel hunc
 ludificato nostro iudicio poenam noxii facinoris evadere. Dabo enim
 195 rei praesenti evidens argumentum. Nam cum venenum perempto-
 rium comparare pessimus iste gestiret nec meae sectae crederem
 convenire causas ulli praebere mortis nec exitio sed saluti hominum
 medicinam quaesitam esse didicissem, verens ne, si daturum me
 negassem, intempestiva repulsa viam sceleri subministrarem et ab
 200 alio quopiam exitiabilem mercatus hic potionem vel postremum
 gladio vel quovis telo nefas inchoatum perficeret, dedi venenum,
 sed somniferum, mandragoram illum gravedinis compertae famo-
 sum et morti simillimi soporis efficacem. Nec mirum despera-
 tissimum istum latronem certum extremae poenae, quae more
 205 majorum in eum competit, cruciatus istos ut leviores facile tolerare.
 Sed si vere puer meis temperatam manibus sumpsit potionem, vivit
 et quiescit et dormit et protinus marcido sopore discusso remeabit
 ad diem lucidam. Quod si morte praeventus est, quaeratis licet
 causas mortis ejus alias.”

210 12. Ad istum modum seniore adorante placuit, et itur confestim
magna cum festinatione ad illud sepulchrum, quo corpus pueri
depositum jacebat. Nemo de curia, de optimatibus nemo ac ne de
ipso quidem populo quisquam, qui non illuc curiose confluxerit.
Ecce pater, suis ipse manibus coperculo capuli remoto, commodum
215 discusso mortifero sopore surgentem postliminio mortis deprehen-
dit filium eumque complexum artissime, verbis impar praesenti
gaudio, producit ad populum. Atque ut erat adhuc feralibus
amiculis instrictus atque obditus deportatur ad iudicium puer.
Jamque liquido servi nequissimi atque mulieris nequioris patefactis
220 sceleribus procedit in medium nuda veritas et novercae quidem
perpetuum indicitur exsilium, servus vero patibulo suffigitur et
omnium consensu bono medico sinuntur aurei, opportuni somni
pretium. Et illius quidem senis famosa atque fabulosa fortuna
providentiae divinae condignum accepit exitum, qui momento
225 modico immo puncto exiguo post orbitatis periculum adoles-
centium duorum pater repente factus est.